

Artikel bragt i Viborg Stifts Folkeblad 11. sep. 1944

Barndoms minder

Fra Aæn og de brede Enge

Den gamle Møllebygger i Pederstrup, en Tusindkunstner med sin Medestang og paa sit Værksted.

Pastor Søren Andersen, Hvejsel ved Jelling, er Københavner af Fødsel, men tilbragte sine Drengenaar i Pederstrup, hvor han gik i Skole hos Lærer Dalum, inden han kom i Eksamensskolen. I 1933 blev han teologisk Kandidat, derefter Hjælpepræst i Hodde og i 1934 Sognepræst i Skibet, hvorfra han for et Par Ara siden flyttede til Hvejsel. I denne Artikel skildrer han en Række Barndomsindtryk fra sin Færden langs Skals Aa og paa de brede Enge.

Hver Gang jeg gæster min Barndoms Landsby, skal jeg op paa den gamle Kirkegaard for at se til Bedstefars og Bedstemors Gravsted. I min Barndom var der en hvid Due paa Bedstefars Gravsten; den sad og kikkede saa vemodigt ned paa Navnene og Ordene:

Salige ere de rene af Hjertet, thi de skulle se Gud.

Men jeg standser ogsaa for at læse Navnene paa de Mennesker, der var med til at give min Barndom Liv og Farve. En af dem var den gamle Møllebygger. Tankerne vanker saa sært vemodigt tilbage til hine Dage, da disse Navne var levende Mennesker. Det var under den forrige Verdenskrig eller den første Verdenskrig, skal vi vel sige..

Hvor ofte har jeg ikke gaaet og flyttet Faar og

Kalve paa Ageren og Skraaningene nedenfor Kirkebakken. Paa disse Steder, der ikke kunde dyrkes, var det vel mest halvt vilde Græsser og Lyng og Mos, der fandtes, noget, som kun det nøjsomme Faar var tilfreds med, men dengang havde vi ogsaa Faar paa Gaardene, 12—14 Stykker, der stod rundt omkring i Hulveje, paa Skraaninger og lignende Steder, hvor intet andet end Faar kunde nære Sig.

Vor Gaard laa lidt højere end de andre Gaarde i Byen den laa paa den gamle "Stævnbakke", hvor man mødtes i gammel Tid og aftalte med hinanden de forskellige Fællesforetagender. Det var før den Tid, da Udflytterne var flyttet ud fra det gamle Landsbyfællesskab. Disse Udflyttere laa nu i en

Række imod Nordvest langs Bakkehældet, der følger den brede Aadal. Det var Nedervejen, der førte derud ad, og den forsvandt i Retning af Løvelbro.

Vi saa mod Nord og øst ud over de andre Gaarde i Byen, ud mod Riskæret, Rødaa og Engene, ud der, hvor den store Aa løb sit bugtende, sølvglinsende Løb. Hvor den Aa dog drog Sindet, Drengesindet. I Fantasien fulgte man dens Løb, til højre, hvorfra den kom, og hvor dunkle Skove lukkede for Udsynet i Retning af Lindum og Bigum, og hvad det nu altsammen hed. Og til venstre, hvor Aaen forsvandt, saa man Bakkedragene hæve sig hinsides de brede Enge i Retning ad Løvelbro og Bjerregrav. Udsigten mod Syd og Vest var helt spærret af de høje Lyngbakker, som dengang syntes højere end nu. Man sagde, Aaen løb helt ind i Hjarbæk Fjord, men saa langt havde jeg aldrig været. Det Stykke af Aaen, der kunde over ses hjemme fra Gaarden, kendte jeg ud og ind med alle dens Sving og alle dens lunefulde farlige "Høller". Hvor der var Grøde i Aaen, farligt for Medekrogen, og hvori de bløde Gunger¹ var, det kendte Drengen altsammen. Et Sted var der endnu Rester af et gammelt stenlagt Vad, hvor de velsagtens i gammel Tid har kørt over med Hestevogn og er gaaet over. Jeg vidste, hvor det var bedst at fange Aaens Fisk, for det meste Skaller og Aborrer og en sjælden Gang den brede Blegn og Brasen.

Og Vandstanden? Hvordan skulde den bitte barbenede Fyr med de blaa øjne og det sommertørre gule Haar vide, hvor stor Vandstanden skulde være til de forskellige Tider i Løbet al Sommeren? Tolden paa Medesnøren skulde jo indstilles derefter, saa at Afstanden til Krogen til Tolden markerede, hvor dybt Fisken gik en Dag med Sol, en Dag med Blæst, eller naar Tordenen rullede hen under Bakkekælderen enten bag os over de hjemlige Egne eller hinsides Aaen Ovre ad Hersomkanten og Hersomgaards udstrakte Agre, hvor dér altid var fuldt al en Masse løsgaaende Unghøveder. Og hvorfra havde han faaet Kendskab til de mange smaa Kneb, der anvendtes for at faa Bid og for at faa Krogen narret i den usynlige Fisk? Jo, én var der, som kendte alle Aaens Hemmeligheder Vejrets Omskiftelighed og fiskenes Luner - det var den gamle Møllebygger.

Han boede i den lille Gaard nedenfor os, saa vi var nærmeste Naboer. Saadan ser jeg ham da for mig om han sad der Paa Aabrinken paa en gammel sammenklemt Bikube, der ikke blev flyttet, men altid havde sin bestemte Plads paa Nybros Eng paa det Sted, hvor Rødaa, en lille kunstigt gravet Aa, der afvander Rødsø, løb ud i den store Aa.

Der sad han altid. Kunde han ikke faa Bid der, gik han hjem, men han kom vist overhovedet kun, naar han vidste, at han kunde faa Bid. Han løb ikke og piskede op langs Aaen, som Knægten gjorde, for at faa sin Pose fyldt; nej, han sad stille på sin Tue, bakkede paa sin Træpibe, med Skødskindet bredt ud over Laar og Knæ, hvor netop Fisken landede i Skødet paa ham. Ormedaasen stod ved Siden af. Fisken smed han i Posen eller i et Hul i Engen ved Siden af sig, hvor den laa og gispede og gabede og døde af Mangel paa Ilt, naar Gællerne blev tørre.

Ingen vovede at staa i Nærheden af ham. Det var hans Plet, og han taalte ikke Tilskuere. Knægtene lavede for megen Spektakel og jog bare Fiskene bort. Der skulde være stille, naar det skulde være godt, og man respekterede den gamle Brumbasses Krav. Snoren paa hans Medegaj var lige Saa lang som Stangen, saa han ikke behøvede at rejse sig for at tage Fisken af eller sætte Orm paa. Saadan kunde han at sidde i Timevis. Han havde tit Mellem mad med og Pærer fra det store Træ ved Stakittet i Gaarden.

Jeg sagde, at ingen vovede at forstyrre den gamle, og at han ikke taalte at have nogen ved Siden af sig. Der var dog én eneste: Bitte Søren fra Gaarden ovenfor. Jeg var hans Selskab, saa tit jeg lystede; hvor mange Timer har ikke den gamle Møllebygger og den bitte knægt fra Nabogaarden tilbragt

1 Hængedynd (red.)

sammen Sommereftermiddage! Det blev mange Dage Sommeren igennem. Af ham lærte jeg Aaens og Medefiskeriets Mysterier. Han viste mig de smaa Pif, naar Fiskene ikke bed paa, men bare drillede ved at trække lidt i et Hjørne af Ormen, saa "Tolden" nok bevægede sig, men tydeligt nok tilkendegav, at det ikke var Alvor. Saa drillede han igen med Stagen og sad og smaagryntede og smaasnakkede med Fisken dernede og med mig. Den gamle kunde blive i svært godt Humør, naar det lykkedes ham at narre Fisken, helst en Aborre, paa Krogen. Og Drengen var lærenem.

De to, den gamle Møllebygger med Læderhuen og det graa Kindsæg og den gullokkede, barbenede Hjorddreng, var Venner. Han delte Mellemmaden og Pærerne med mig og savnede mig undertiden, naar jeg ikke havde Tid.

Paa Dage, hvor den gamle ikke var ved Aaen, gik jeg saa til Gengæld paa Opdagelse langs Aaen. Jeg kunde gaa til højre ind paa de Vammen Enge ved at springe over Rødaaen, men oftest gik jeg den modsatte Vej, fulgte med Strømmen til venstre, den Vej, Tolden flød Skelgrøfterne, ofte med Pigtraad til at møde Høvderne, skulde man jo over.

Det var en hel Sport at tage Grøfterne, i hvor de var bredest, især naar vi var flere Drengene ved Aaen. Der var hist og her bløde "Gunger", der nok kunde bære en Dreng, og hvor man kunde faa sig en lille Gyngetur, men det hændte ogsaa, at et Ben stak igennem ned i det sorte bundløse Dynd neden under. Et sælsomt ejendommeligt og ensomt Liv at gaa der ved Aaen en lang Sommereftermiddag igennem med Posen paa Ryggen, Ormekassen i Lommen og saa øjnene rettet næsten krampagtigt mod Tolden derude i Aaløbet. Godt, at Solen stod en i Ryggen og ikke i Ansigtet. Jeg var brun nok endda, og det havde været for strengt for øjnene; jeg kunde ikke godt taale det skarpe Lys. Paa Nyrops Eng fik jeg sjældent Bid men paa P. Kjærsgaards Eng var der en grødefuld Krog i en Bugt af Aaen, og lige dér i Kanten af Grøden fik jeg tit Bid. De bløde Gunger ved Bredden kunde lige bære, og det var spændende, hvor langt man kunde gaa ud. Undertiden mødtes vi nogle Stykker: P. Kjærsgaards Emil, Sognefogedens Søren og hvad de nu hed. Det gav en Fisketur et helt andet Præg, men jeg vilde dog nødvendig have undværet de stille Dage sammen med den kloge, gamle Møllebygger. Naar Solen begyndte at staa i Vest, var det Tid at komme hjem, helst med Posen fuld. Karlene hjemme vilde helst have Skallerne til Aften samme bag, de var fanget; saa smagte de bedst sammen med Smørrebrød. Til Middagsmad saa de hellere Flæsket end Fisken.

Dette Venskab med den gamle Møllebygger ved Aaen fortsatte til hans Død. Til andre Tider paa Aaret, om Vinteren, kunde jeg træffe ham paa Værkstedet, for skam var han rigtig Møllebygger eller havde været det, og Værkstedet bar stadig Vidnesbyrd derom. Nu nød han nærmest sin Aftægt hos sin Søn, Anthon, og hans Kone, Marie. De var barnløse, men vi Børn fra Nabogaarden kom der gerne og jævnlige. "Tante Marie", som jeg kaldte hende, var alle Børns og unges forstaaende og moderlige Veninde. Naar vi, de store Drengene i Store klasse, arrangerede "Knægtbal" i Forsamlingshuset, var noget af det første, vi bestilte, Marie til Møllebyggerens til at koge Kaffen og bestille Wienerbrødet; saa kunde vi bestille Salen og Spillemanden. Hun kunde bande, le og pjatte med os.

Hvor kunde det lille Ravhjerter i Fløjlbaandet om Halsen komme i Bevægelse, naar hun lo af Hjertens Lyst! Jeg tror, Kaffekanden aldrig blev kold; den stod altid parat. Der kom og gik saa mange. Man behøvede i øvrigt ikke at have Ærinde for at stikke Hovedet ind ad Maries Dør, og det skulde gaa underligt til, om man ikke fik en Mellemmad eller et Stykke dejlig Kaffekage godt med Glasur paa.

Det var hendes Lyst at faa de to Nabobørn. der mødtes her og legede ved hendes Husgavl til at kysse; saa forjættede hun et Par af de to, men ak, saadan har de gamle tit spaaet forkert! Hvor mon Naboens Astrid nu er henne i Verden? De rejste bort fra egnen vist helt ud til vest for Viborg, og dét

var det fjerneste fjerne for mig. Man sagde, at det var den gamle Møllebyggers Søn med hans Ungdomskæreste, som han ikke måtte faa; da saa hans Ægteskab var barnløst, tog de Drengen til sig. I det gamle Værksted kunde vi altid ty ind i daarligt Vejr, hvis da ikke Døren var laaset. Det var den, naar den gamle var rejst bort. Ellers kunde vi godt faa Lov til at lege i Spaanerne, men talte kun stille og hviskende sammen, naar den gamle ikke vilde forstyrres. Vi kunde sagtens se paa hans Ansigt, om det gik an at snakke til ham, mens han stod ved Høvlbænken med et eller andet.

En Dag var det gamle Værksted omdannet til Ligstue. Min gamle Ven havde lagt sig til Hvile og førtes op paa den gamle Kirkegaard for at begraves ved sin afdøde Kones Side, og hans Navn blev hugget ind i Stenen over ham.

Sønnen, Anthon, var en faamælt Mand som den gamle. Man kunde møde ham, naar man kom rendende ude fra Rimmeren eller fra Brunbæk. Han gik gerne i Stunter om Sommeren, disse fodløse Strømper med en Strop under Svangen, og en Kile hen om Langtåen. Jeg ser ham komme omme fra Nedervejen med Plov paa Nakken; han skaanede ikke sig selv, han var en Slider. Altid havde han et venligt eller drillende Ord til en bitte Knægt.

En Søndag Aften blev Anthon alvorligt syg. Farbror kørte efter Læge til sin Nabo. Der var Bal i Forsamlingshuset, og Modsætningen mellem Larmen og Musikken derfra og saa Dødskampen hos Naboen staar endnu klart i mit Sind. Det passede ikke sammen, og det hensatte Drengen i en underlig Stemning. Hestene skummede, da farbror kom igen, saa hurtigt havde han kørt, men Anthon døde. Da "Tante Marie" et Par Dage efter førte mig ind i Værkstedet, tog hun min Haand og strøg med den hen over Anthon's Ansigt. Da gøs det i mig; saa kold havde jeg ikke vidst, at Døden var. Marie græd. Mange Minder knytter sig til det Hjem, ogsaa da Marie sad som Enke, og da der igen var Solskin og Glæde efter Sorgens lange Dage, men nu er hun som de fleste andre fra hin Tid døde og borte, og jeg kan læse deres Navne i Stenene paa min Barndom Kirkegaard.

S. Andersen